

Wykład 30. 11. 2016

Budowa atomu 1

O atomach...

Trochę historii i wprowadzenie w temat

Promieniowanie i widma

Doświadczenie Rutherforda i odkrycie jądra atomowego

Model atomu wodoru Bohra – sukcesy i ograniczenia

Model atomu i widma

Skąd czerpiemy wiedzę o budowie atomów?

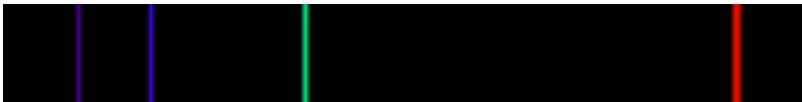
Promieniowanie - widma

Zderzenia cząstek

Widmo promieniowania elektromagnetycznego, linie widmowe

Widmo ciągłe(w zakresie widzialnym)

Widmo emisyjne

Widmo absorpcyjne

https://pl.wikipedia.org/wiki/Linie_spektralne

Struktura widma promieniowania jest sygnaturą źródła promieniowania: zbiór linii widmowych jest jednoznacznie związany z budową atomu emitującego/absorbującego promieniowanie.

Każdej linii widmowej odpowiada promieniowanie o określonej długości fali λ
Każdej długości fali odpowiada częstość promieniowania $f = c/\lambda$, c oznacza prędkość światła w próżni równą w przybliżeniu 300 000 km/s

Zapamiętaj

Długość fali światła widzialnego

$$\lambda \sim 700 \text{ nm} - 400 \text{ nm}$$

$$1 \text{ nm} = 10^{-9} \text{ m}$$

Częstotliwość

$$f = c/\lambda$$

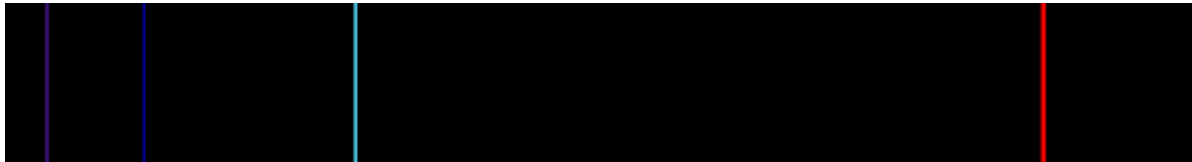
Energia fotonu

$$E = hf = hc/\lambda$$

Dłuższa fala $\leftrightarrow$ mniejsza energia

Widmo atomu wodoru w świetle widzialnym

Seria linii Balmera dla atomu H

364.6

656.3 nm

https://pl.wikipedia.org/wiki/Seria_Balmera

Seria Balmera to zbiór linii widmowych obserwowanych w promieniowaniu atomu wodoru o długościach fal leżących w zakresie światła widzialnego i nadfioletu.

Oprócz serii Balmera w widmie atomu wodoru wyodrębnia się jeszcze inne serie widmowe (Lymana, Paschena, ...), ale składające się na każdą z nich linie widmowe leżą poza widzialnym obszarem widma.

Co pozwala pewne grupy linii organizować w serie?

Jak można wyjaśnić obserwowaną strukturę linii widmowych i układanie się ich w serie?

Odpowiedzi na te pytania powinien udzielić **model atomu**..

Formuła Balmera (1885)

Długość promieniowania dla linii widmowych atomu H w świetle widzialnym i bliskim nadfiolecie (dopasowanie do wyników eksperymentalnych):

$$\lambda_n = 364,6 \frac{n^2}{n^2 - 4} \text{ nm}$$

$$n = 3, 4, 5, \dots$$

Dlaczego tak jest ?

Na początku XX wieku: model atomu Thomsona

Rozmiary atomu $\sim 10^{-10}$ m

Atom jest elektrycznie obojętny

Atom zawiera elektrony o ładunku ujemnym o
wiele lżejsze od całego atomu

Elektrony są rozłożone w atomie „jak rodzynki w
cieście”

Nie tłumaczy stabilności (trwałości) atomów

Doświadczenie Rutherforda (1911)

Wiązka dodatnio naładowanych cząstek alfa uderzała w niezwykle cienką folię ze złota.

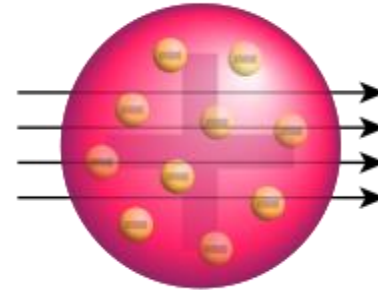
Badano, w jaki sposób układają się cząstki po zderzeniu z folią, a więc z tworzącymi ją atomami złota.

Wynik tego eksperymentu był zupełnie zaskakujący:

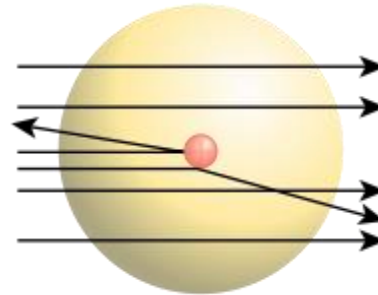
„Stało się to najbardziej nieprawdopodobnym wydarzeniem, jakie kiedykolwiek zdarzyło się w moim życiu. To było tak niewiarygodne, jakby wystrzelić piętnastocalowy nabój w kawałek chusteczki, a nabój odbiłby się i trafił w ciebie.” (Ernest Rutherford)

Porównanie przewidywań i wyniku...

Wynik przewidywany wg modelu Thomsona: cząstki alfa przebiegną przez atom bez zmiany kierunku

Wynik doświadczenia: pojawiają się cząstki odchylone bardzo znacznie od pierwotnego kierunku – zachowanie charakterystyczne dla odbicia dodatnio naładowanej cząstki od punkowego ładunku dodatniego.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Eksperyment_Rutherforda

Jak można wytłumaczyć taki wynik?

Wniosek – model jądrowy Rutherforda

Ładunek dodatni atomu skoncentrowany w środku

Nie ma mowy o rozkładzie ładunku elektronów („gdzie one są?”)

Oszacowany rozmiar jądra $\sim 10^{-14}$ m

Rozmiary atomu $\sim 10^{-10}$ m

Porównaj te liczby: atom jest „pusty”

Nie wyjaśnia linii widmowych (formuły Balmera oraz ogólniejszej formuły Rydberga-Ritza)

Nie tłumaczy stabilności (trwałości) atomów

Model Bohra atomu wodoru (1913)

Założenia modelu Bohra 1

Elektron e^- porusza się po orbicie kołowej wokół centralnie położonego jądra utrzymywany siłą Coulomba.

Jest to układ stabilny mechanicznie (planety), ale niestabilny elektrycznie – ruch elektronu po okręgu jest ruchem przyspieszonym. Wg praw elektrodynamiki ładunek (elektron) poruszający się ruchem przyspieszonym musi promieniować, a więc tracić energię $\rightarrow$ promień orbity maleje i elektron „spadnie” na jądro.

Taki atom nie mógłby istnieć dłużej niż przez mikrosekundę!

Założenia modelu Bohra 2

Elektron może poruszać się tylko po pewnych orbitach bez emisji promieniowania. Są to „stany stacjonarne”. Elektron na orbicie ma ściśle określoną energię i mimo, iż porusza się ruchem przyspieszonym, to nie promieniuje.

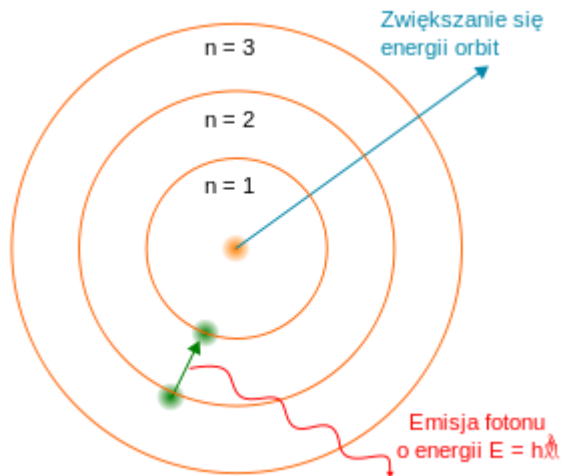
Atom wysyła promieniowanie tylko wówczas, gdy elektron dokonuje przejścia z jednego stanu stacjonarnego i do drugiego f („przeskakuje z jednej orbity na drugą”).

Częstotliwość f wysyłanego promieniowania jest związana z różnicą energii zaangażowanych stanów stacjonarnych według relacji:

$$hf = E_f - E_i \quad \text{linia widmowa}$$

Nie ma ona nic wspólnego z częstotliwością obiegu elektronu po orbicie!

Orbity stacjonarne i emisja promieniowania

https://pl.wikipedia.org/wiki/Model_atomu_Bohra

3 najbliższe jądra orbity elektronowe:

Najbliższa jądra orbita ($n=1$), to orbita, na której energia elektronu ma wartość najmniejszą. Ze wzrostem numeru orbity rośnie jej promień i energia elektronu na orbicie.

Przeskokowi elektronu z orbity wyższej na Niższą towarzyszy emisja promieniowania fotonu. W ten sposób powstaje **linia widmowa**.

Założenia modelu Bohra 3

Pytanie: od czego zależy, że jakaś orbita jest dozwolona?

Dozwolone są jedynie orbity o takim promieniu r , że

$$mvr = nh/2\pi, \quad n = 1, 2, 3, \dots$$

(warunek kwantowania momentu pędu)

Liczba n to „liczba kwantowa” (główna)

Promień dozwolonej orbity:

$$r_n = n^2 a_0$$

$$a_0 = 0.0529 \text{ nm}$$

Promień Bohra – „rozmiar” atomu

Energie poziomów energetycznych w atomie wodoru

$$E_n = -\frac{me^4}{2(4\pi\epsilon_0)^2\hbar^2} \frac{1}{n^2} \quad E_n = \frac{-13.6 \text{ eV}}{n^2} \quad n = 1, 2, 3, \dots$$

Energia elektronu E_n na orbicie o numerze n to „poziom energetyczny”

$$E_1 = \frac{-13.6}{1} \text{ eV},$$

Poziom podstawowy

$$E_2 = \frac{-13.6}{4} \text{ eV} = -3.4 \text{ eV},$$

Poziomy wzbudzone

$$E_3 = \frac{-13.6}{9} \text{ eV} = -1.51 \text{ eV},$$

.....

Elektronowolt (eV)

$$1\text{eV} = 1.60219 \times 10^{-19} \text{ J}$$

1eV odpowiada:

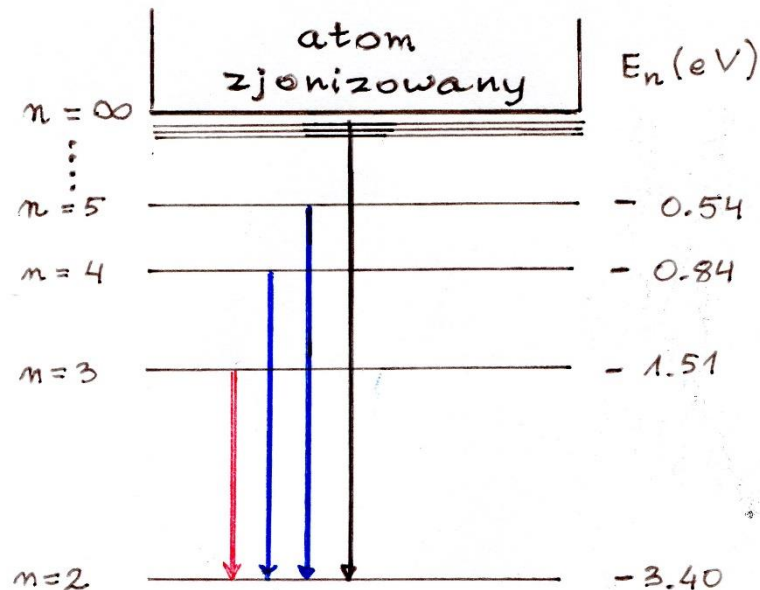
częstotliwości $2.41797 \times 10^{14} \text{ Hz}$ ($E = hf$)

długości fali $1.23985 \times 10^{-6} \text{ m}$ ($E = hc/\lambda$)

1240 nm

Wyjaśnienie powstania i struktury serii Balmera w widmie emisyjnym atomu wodoru

Linie serii Balmera powstają podczas przeskoku elektronu z orbit (poziomów energetycznych) o numerach (liczbach kwantowych) $n > 2$ na wspólną dla wszystkich przejść końcową orbitę (poziom energetyczny) o liczbie kwantowej $n = 2$

Pytania do wykładu 1

1. Promieniowanie widzialne to promieniowanie elektromagnetyczne o długościach fal λ leżących w zakresie .....nm
2. Doświadczenie Rutherforda doprowadziło do odkrycia:
a) elektronu,   b) jądra atomowego,   c) cząstki α
3. Rozmiar atomu to w przybliżeniu.....m, a rozmiar jądra atomowego to w przybliżeniu.....m (proszę podać tylko rząd wielkości).
4. W modelu Bohra atomu wodoru elektron może obiegać jądro po orbicie kołowej, której promień r wynika z założenia, że
$$mvr = \dots\dots\dots$$

Proszę uzupełnić prawą stronę tego wzoru oraz zdefiniować występujące w tym wzorze symbole:
m oznacza.....
v oznacza .....
5. Atom emituje promieniowanie w trakcie:
a) ruchu elektronu wokół jądra,   b) przeskoku elektronu między orbitami

Koniec wykładu 1